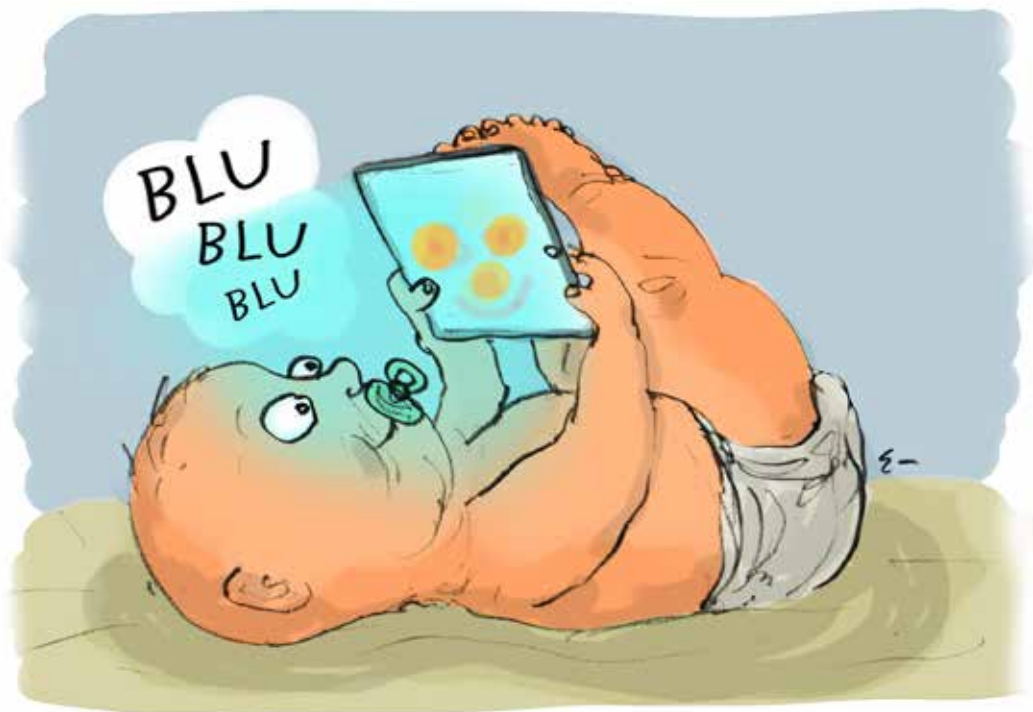

SPROG- KRÆSEN

Nyt fra
Den Danske
Sprogkreds 19

6. juni
2023

Den 8. februar bragte Kristeligt Dagblad et indlæg, hvor Sprogkredsens medlem, pædagogen Mette Bek Nielsen, fortalte om et lille barn, der var begyndt at pludre på engelsk, selv om begge forældre var pæredanske. Årsagen til, at barnet råbte *blu blu blu*, når det så en sø, i stedet for at forsøge sig med *blå blå blå*, var, at barnet havde fået lov at lege med en tablet med et engelsksproget børneprogram om farver.

Artiklen skabte opmærksomhed og satte skub i en debat om små børns sproglige udvikling i forhold til brug af digitale medier. Vi opsummerer debatten på side 16.

Sprogkredsen tager debatten om små børns sprogindlæring med til Folkemødet på Bornholm, hvor vi den 15., 16. og 17. juni deltager på plads A19 med debatter om sproget som den nationale sammenhængskraft, sprogrøgt, woke, afdankede faste udtryk, amerikanisering, cancel culture og meget andet sprogpolitisk kræs.

Se siderne 3-6 og vores Sprogkredsens samlede program på side 32.

udgives af Den Danske Sprogkreds
på Forlaget Bostrup

Ansvarshavende redaktør: Lise Bostrup
Layout: Martin Sand Pævatalu
Illustrationer: Gert Ejton s. 1, 3, 4, 9, 16, 18, 25
Britta Nordvig Routhier s. 5, 13, 31
Korrektur: Poul Sørensen og Marianne Ølholm.

Den Danske Sprogkreds' bestyrelse

Lise Bostrup (formand og redaktør)
Ingelise Hallengren (næstformand og kasserer),
Irina Bjørnø, Michael Falkendorf, Dan Hellum,
Karin Louise Sigurskjold og Rainer Verhoeven.
Suppleant: Ingrid Slott.

Kontakt Lise Bostrup

Herlufsholmvej 11, 2720 Vanløse
DenDanskeSprogkreds@gmail.com
Tlf. 38 74 36 00 / 26 71 78 37

Abonnement på Sprogkræsen

Sprogkræsen udkommer 4 gange om året.
Papirudgave: 300 kr. pr. år eks. porto
Elektronisk udgave: 300 kr. pr. år.

Medlemskab

af Den Danske Sprogkreds
250 kr. pr. år inkl. årets udgivelser og
entré til Sprogkredsens arrangementer
Nordea 2128 0714426052
Mobilpay 26 71 78 37
ISSN 25967347

www.DenDanskeSprogkreds.dk / Facebook: DenDanskeSprogkreds

Indhold

Sprogkræsen sprogpolitik

Citater fra oplægsholdere i Den Danske Sprogkreds' telt på Folkemødets. 3

Siden sidst

Annelise Jarvis Hansen mindes, modersmålsdagen med Knud Romer, Anders And-sprog,
faste vendinger, samarbejde med et kunstgalleri og Sprogkredsens mediegruppes. 7

Lise Bostrup: Sprognævnet bøjer sig for kritikken af kommareglerne
og afskaffer det valgfri startkommas. 11

Tema: Børn og sprog

Lise Bostrup: Spædbarnet og babyens. 13

Lise Bostrup: Babyen og skærmens. 17

Tema: Håndskrift

Ingrid Slott: Håndskrifts. 18

Ingelise Hallengren: Der er god grund til at begræde håndskriftens døds. 20

Den Danske Sprogkreds' sprogpriser

Præsentation af modtagerne af Svanepriisen og Ællingepriisen 2023s. 24

Anmeldelse

Karin Louise Sigurskjold: Hamsteren Ejnar på feries. 26

Er du sprogkræsen?

Lise Bostrup: Statsligt forkortelsesvanvids. 28

Lise Bostrup: Fobiens. 30

Ingrid Slott: Sproglige finurligheders. 31

Den Danske Sprogkreds' program juni – oktober 2023s. 32

Sprogkræsen sprogpolitik

Citater fra oplægsholdere i Den Danske Sprogkreds' telt (A19) på Folkemødet på Bornholm

Lad os få en national strategi for det danske sprog, siger formanden for Den Danske Sprogkreds, **Lise Bostrup**.

Danske varemærker bliver til *brands*, i *X Factor* vækker det opsigt, hvis en *artist* synger på dansk, statslige uddannelsesinstitutioner skifter navn til kryptiske forkortelser, der ofte refererer til engelske ord, de unge tager en *bachelor* eller en *ph.d.*, teorien læses på engelsk, og opgaver afleveres i mange tilfælde på engelsk.

Konsekvensen er, at det danske ordforråd ikke udvikles, så det kan dække den moderne virkelig-

hed, – og jo færre områder et sprog kan dække, desto mindre grund til at tage det seriøst. Det danske sprog er godt på vej til at blive et hjemmesprog, mens engelsk bliver det sprog, der bruges til *business* og *science*. Vi har brug for en national strategi for at modvirke domænetab og styrke det danske sprog. Lise Bostrup taler i Den Danske Sprogkreds' telt (A19) **torsdag den 15. juni kl. 13.**

Det danske sprog er ikke truet, men misrøgtet

Sådan lyder overskriften på det indlæg om sprogpolitik, som idémanden bag Folkemødet, den forhenværende undervisningsminister **Bertel Haarder**, vil holde på Sprogkredsens stand på Folkemødets første dag. Med ordet *røgt* knytter Venstrepolitikereren an til den gamle parallelitet mellem at røgte sine kreaturer og sit sprog godt. "Et sprog skal plejes for at forblive stærkt og sundt. Men det kræver gode og kloge røgttere," siger han, og mon ikke han har nogle gode og slagkraftige eksempler på, hvad han forstår ved god og klog røgtning. Bertel Haarder taler i Den Danske Sprogkreds' telt (A19) **torsdag den 15. juni kl. 14.**

Det danske sprog er truet af galopperende amerikanisering, siger formanden for Dansk Folkeparti, **Morten Messerschmidt**, der taler i Den Danske Sprogkreds telt **fredag den 16. juni kl. 14.**

Sproget er vores vigtigste kulturarv, og der gøres ikke nok i dag for at sikre, at det føres videre til kommende generationer. Derfor ønsker Dansk Folkeparti, at loven om Dansk Sprognævn ændres således, at Dansk Sprognævn fører en aktiv sprogpolitik, universitetsloven skal ændres, så der stilles krav til danske universiteter om undervisning på dansk, og der skal udarbejdes en lov om beskyttelse og udvikling af det danske sprog, så det kan modstå den galopperende amerikanisering.

Sproglig cancel culture

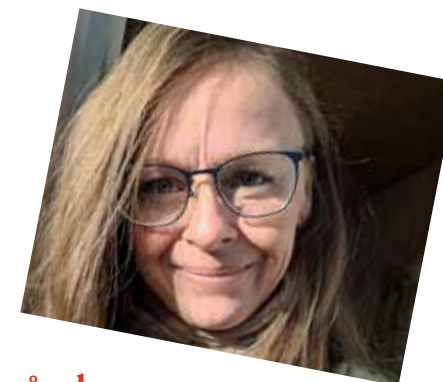
For 60 år siden var der *rengøringskoner*, *bydreng*, *sangere* og *sangerinder* i Danmark, men i 60'erne og 70'erne blev de kønnede former *cancelleret* og erstattet med *rengøringsassistenter*, *bybude*, *sangere* eller *artister* evt. forsynet med et *m/k*. I dag er det den *binære* opdeling i mænd og kvinder, der ønskes *cancelleret* af en ung *woke* generation, der arbejder ud fra en mere nuanceret kønsopfattelse og har fokus på nonbinære personer, der ikke definerer sig som enten mænd eller kvinder, fortæller Sprogkredsens leder **Lise Bostrup**, der har prøvet at sætte sig ind i den nye sproglige cancel culture, **fredag den 16. juni kl. 13.**

Passer Dansk Sprognævn godt nok på vores sprog?

Ja, det gør de, svarer **Dan Hellum**, der er medlem af bestyrelsen af Den Danske Sprogkreds, hvis man ser på de mange sproglige iagttagelser, de indsamler, og den store faglige viden, de har oparbejdet. Men svaret er nej, hvis man ikke bare ser på sproget som et videnskabeligt studieobjekt, men som noget, der skal sorteres i godt og skidt, rigtigt og forkert.

Du kender f.eks. ordet *inkassator*, men hvordan staves *at indkassere* egentlig? Slår du op i Retskrivningsordbogen, står der: *indkassere* (med *d*) eller *inkassere* (uden *d*). Slår du op på den anden staveform, står der: *inkassere* (uden *d*) eller *indkassere* (med *d*). Får du ikke en fornemmelse af, at ordbogen bare siger: "Hvad synes du selv?" Hør svaret i Sprogkredsens telt **lørdag den 17. juni kl. 12-13.**

Sluk for de små skærme Spædbørn skal lære sprog med alle sanser!

Sådan lyder det fra **Nanna Høyrup Andersen**, der er vuggestuepædagog, og netop indtrådt i Folketinget som stedfortræder for en kollega. Lægen **Imran Rashid**, der både arbejder politisk og skriver børnebøger, er enig, og **fredag den 16. juni kl. 15** taler de om den digitale trussel mod de helt små børns trivsel og sproglige udvikling.

Reducér brugen af engelsk i det danske sprog

Brugen af internationale ord fra latin, som kommer ind i dansk sprog via engelsk, som f.eks. en *computer*, kan være fornuftig. Det gælder også, når de engelske ord overtages, fordi de dækker over noget, der ikke findes tilsvarende på dansk, men brugen af engelske ord, forkortelser og hele udtryk er nu så massiv, at det er et problem.

Den megen brug af engelsk må ofte betegnes som rent sprogsnobberi: Det lyder simpelthen smartere på engelsk end på dansk, men ikke for os i Den Danske Sprogkreds. Vi mener, det er på tide, at holdningen til vort modersmål ændres. **Karin Louise Sigurskjold** uddyber emnet **torsdag den 15. juni kl. 12** og **lørdag den 17. juni kl. 13.**

Hvorfor ikke bare skyde den gamle papegøje?

Mange ordsprog og talemåder går helt tilbage til middelalderen, hvor man *slog vand på en gås*, *vandede sine høns* og *gik ned til åen og hentede vand*. Talemåderne bruges ofte i politiske taler, men mange unge danskere fatter ikke, hvorfor f.eks. de stakkels papegøjer skal lade livet, når der er nogen, der er ekstra heldige. I Den Danske Sprogkreds synes vi, at vi skal værne om disse værdifulde historiske udtryk. Hvis vi ikke bruger dem – forsvinder de. Det fortæller **Lise Bostrup** om **torsdag den 15. juni kl. 15** og **lørdag den 17. juni kl. 11** i teltet på stade A19.

Samarbejdet i EU bliver ofte anført som en trussel mod det danske sprog.

Ifølge **Rainer Verhoeven**, der i mange år har arbejdet som oversætter i verdenssundhedsorganisationen, WHO, forholder det sig i virkeligheden omvendt. Alle apparater, der sælges inden for EU, skal udleveres sammen med en dansk brugsanvisning. Alle direktiver, der bliver vedtaget i EU, skal oversættes til dansk. EU vedligeholder desuden en samling af EU-lovgivning på alle officielle EU-sprog og vedligeholder en database med faglige begreber, som kan være meget nyttig for dem, der oversætter fra et europæisk sprog til et andet. På denne måde yder EU et væsentligt bidrag til ajourføringen af det danske ordforråd. Rainer Verhoeven taler om EU's betydning for det danske sprog **torsdag den 15. juni kl. 17.**

Når man har et fælles sprog, kan man udveksle tanker og ideer, forstå hinandens synspunkter og samarbejde om fælles mål. Det danske sprog er med til at styrke følelsen af national identitet og skabe et tilhørsforhold til Danmark. Sproget er en vigtig del af dansk kultur og dansk historie, og det fungerer som en kilde til stolthed og udgør et fælles referencepunkt for alle danskere, uanset deres baggrund eller ophav. **Det er vigtigt at huske på, at et sprog ikke bør bruges til at undertrykke udlændinge i Danmark, der ikke behersker det perfekt, eller som har en anden kulturel baggrund.** Det er vigtigt at være åben over for andre sprog og kulturer og at respektere alle mennesker uanset deres sprogkundskaber. **Irina Bjørno** taler om dansk sprog fra en tilflytters perspektiv **fredag den 16. juni kl. 11.30.**

Identitetspolitik handler i høj grad om det sprog, man anvender.

Vincent F. Hendricks, der er professor i formel filosofi ved Københavns Universitet og ekspert i det, han kalder identitetspolitiske akser, taler med **Lise Bostrup** om, hvad der er op og ned i den ofte ret så ophidsede og ophidsende debat om *kønnede tiltaleformer*, *biasfrit sprog*, *wokeness*, *krænkelssparathed* samt *inkluderende og ekskluderende sprog*. Det foregår på **Folkemødescenen** **lørdag den 17. juni kl. 15.**

Siden sidst

Den Danske Sprogkreds blev etableret den 14. august 2017. Blandt de stiftende medlemmer var billedkunstneren, Anne Lise Jarvis Hansen, som tilbød at stille sit smukke rød-hvide maleri til rådighed som logo for Sprogkredsen.

Anne Lise Jarvis Hansen gik bort den 1. februar 2023, men hendes logo vil altid præge Den Danske Sprogkreds.

Herunder viser Ingrid Slott, Dan Hellum, Karin Louise Sigurskjold, Lise Bostrup og Ingelise Hallengren Sprogkredsens nye udendørsbanner med Anne Lise Jarvis Hansens logo. Det vil snart komme op at hænge ved sprogkredsens telt på Folkemødet på Bornholm.

*Lærken letter fra dit hjerte
og slår triller i det blå
når du lytter til en lærke
kan du mærke hjertet slå.*

Sådan lyder det digt, som forfatteren og provokatøren, Knud Romer har skrevet til bogstavet L i sin *ABC for børn*, der udkom i 2014.

På Sprogkredsens arrangement i anledning af Den Internationale Modersmålsdag den 22. februar fortalte Knud Romer om sin opvækst i Nykøbing Falster med en tysk mor og en dansk far samt hans oplevelser ved at måtte lære sig rigsdansk, da han begyndte at studere litteraturvidenskab på Københavns Universitet i slutningen af 1970'erne.

Tine Rinds (galleriejer), Inge-lise Hallengren, Benthe Ploug og Lise Bostrup på Gallery Lowlands i Rørholmsgade i København, den 16. maj.

Foto: Ingrid Slott.

Eksperiment med at skabe nye ord på Gallery Lowlands. Blandt de nyopfundne ord og udtryk var: *dyrekærlighed, hovskisnouse, klodske, kreativisere, krænkevorn, mellemrumsbetændelse, mobilitis, naturbad, ordsam, paraplyord, sprogkanon, sprogræs, sødsnak, trusselskort, undermålermålestok og at holde en biopause.*

Ordsky: Lise Bostrup.

Anders Wedel Berthelsen arbejder som fast klummeskribent på Fyns Stiftstidende og Fyns Amts Avis under signaturen Sprog-doktoren. Han modtager spørgsmål fra læserne og prøver så at forklare de små og store vanskeligheder, læserne har. Anders Wedel fortalte ganske humoristisk om de gamle travere, som *ligge/lægge, lære/lærer*, sammenblanding af udtryk og ord, der har skiftet betydning over tid. Det var ganske underholdende.

Anders Wedel Berthelsen og Den Danske Sprogkreds har begge glæde af at samarbejde med den fynske illustratør, Gert Ejton, som har specialiseret sig i sproglige misforståelser.

Thomas Fauerby Larsen fortalte den 13. april om synkronisering af Anders And-film. Han viste eksempler på konkrete manuskripter og lister over de ord, som de amerikanske udgivere ikke ønskede anvendt i film for børn. Foredraget fandt sted på Kulturstationen i Vanløse og var støttet af Vanløse Lokalråd.

Ingelise Hallengren, Lise Bostrup, Dan Hellum, Ingrid Slott, Irina Bjørnø, Rainer Verhoeven, Karin Louise Sigurskjold og Michael Falkendorf efter bestyrelsesmødet den 15. maj.

Foto: Mazhar Nagi.

Flittig mediegruppe

Sprogkredsens mediegruppe har siden udgivelsen af *Sprogkræsen* 18 i februar haft følgende bidrag i medierne:

Mette Bek Nielsen: *Sådan kan de digitale skærme erstattes på en travl småbørnfamilies hverdagsaften* KrD, *Forældre mangler vejledning i deres små børns skærmb brug* Berlingske.

Ingelise Hallengren: *H.C. Andersen og sammenhængskraften*, Berlingske, *Groft sprog* Berlingske.

Lise Bostrup: *Sgu som bandeord*, KrD, *Pas på med at tilpasse retstavningen til moderne udtale*, KrD samt fire i folkeskolelærernes blad *Folkeskolen*: *Hvad skal barnet hedde?*, *Grundtvigs betydning for det danske sprog*, *Personnavne i sproget og Hyperkorrektion*.

I oktober 2024 udgiver Dansk Sprognævn en ny udgave af *Retskrivningsordbogen*. Vi kender endnu ikke farven på bogen, men en af de vigtigste ændringer er sluppet ud i offentligheden.

Sprognævnet bøjer sig for kritikken af dets kommaregler og afskaffer det meget udsældte valgfri startkomma

Af Lise Bostrup

I oktober 2024 udgiver Dansk Sprognævn en ny udgave af *Retskrivningsordbogen*. Det bliver den 5. udgave siden Dansk Sprognævn præsenterede sin første ordbog i 1983, og den kommer kun 12 år efter udgivelsen af den 4. udgave.

I perioden mellem de forskellige udgaver bliver *Retskrivningsordbogen* cirka en gang om året tilføjet nye ord samt ændringer i stave- og bøjningsformer. En ny udgave vil typisk ikke alene indeholde opdateringer, men også have mere principielle ændringer på programmet. Den aktuelle udgave er gratis tilgængelig på dsn.dk.

Kommareglernes sammenbrud

Siden 1918 har der i Danmark eksisteret to parallelle kommasystemer: pausekommaet og det grammatiske komma. Pausekommaet markerede pauser i oplæsningen, mens det grammatiske komma blev anvendt for at afgrænse sætninger fra hinanden. I skolerne blev der næsten udelukkende undervist i det grammatiske komma, og børnene lærte at sætte kryds under grundledene og bolle under udsagnsleddene.

I 1996 afskaffede Sprognævnet pausekommaet og forsøgte i stedet at implementere et tredje kommateringsystem, som i de kommende år blev forsøgt markedsført under betegnelserne: det nye komma, enhedskommaet og kommaterering uden startkomma.

Systemet blev ikke nogen succes under nogen af navnene, og det er ikke så mærkeligt, for det er simpelthen så kompliceret, at mange af dansklærerne i folkeskolen og gymnasierne ikke kan finde ud af det selv.

En sammenligning

Her er fem sætninger med kommaterering efter det klassiske grammatiske system:

1. På lørdag skal jeg til Odense, og på søndag skal jeg til Fåborg.
2. Vi skal spise på en restaurant, fordi vi ikke har plads nok hjemme.
3. Vi skal spise på en restaurant, for vi har ikke plads nok hjemme.
4. Vi skal spise på den restaurant, der ligger over for stationen.
5. Vi skal have andesteg, som er min søsters yndlingsret, på den restaurant, der ligger lige over for stationen.

Ifølge det nye komma, enhedskommaet og kommaterering uden startkomma er der to af disse kommaer, der skal slettes.

I eks. 1 skal der være komma foran og efter begge systemer.

I eks. 2 skal der ikke komma foran *fordi*, da *fordi* indleder en ledsætning.

I eks. 3 skal der være komma foran *for*, da *for* ikke er en underordnende konjunktion, og den efterfølgende sætning ikke er ledsætningsformet. (Bemærk placeringen af *ikke*.)

I eks. 4 skal der ikke være komma foran den ledsætning, som indledes med *der*.

I eks. 5 skal der være komma foran ledsætningen, som indledes med *som*, fordi der er tale om en parentetisk relativsætning, men der skal ikke være komma foran den ledsætning, som indledes med *der*.

Hvad er let, og hvad er svært?

Hvordan Sprognævnet i 27 år har kunnet fastholde, at det er meget lettere at sætte komma efter deres nye system, er mig en gåde. Det kræver meget mere grammatisk viden at kunne skelne mellem forskellige sætningstyper og konjunktioner end bare at finde et grundled og et udsagnsled.

Lad os fejre afskaffelsen af det nye komma

Når det nye komma bliver lagt i graven i og med udgivelsen af Retskrivningsordbogens 5. udgave, kan det forhåbentlig give danskunderviserne mod på at undervise i kommaterering igen.

Børn og sprog Spædbarnet og babyen

Af Lise Bostrup

Ordet *spædbarn* er sammensat af det gamle danske adjektiv *spæd* og substantivet *barn*. Ordet *spæd* betyder ifølge Ordbog over Det Danske Sprog *den, som nylig er kommet til verden*. Ordet *spæd* bruges primært om børn, men anvendes også i ordet *spædekalv*, som bruges om *en nyfødt kalv*. Ordet *barn* har været kendt siden 1250, men kombinationen med *spæd* optræder først i midten af 1800-tallet.

Ordet *baby* er engelsk, og det kommer af det meget gamle ord *babe*, som betyder *barn* og suffixet *-y*, der får det til at betyde *lille barn*.

Ordet er medtaget i en ordbog over fremmedord fra 1837 udarbejdet af Ludvig Beatus Meyer (1780-1854) med den imponerende titel

Kortfattet Lexikon over fremmede, i det danske Skrift- og Omgangs-Sprog forekommende Ord, Konststudtryk og Talemaader; tilligemed de i danske Skrifter mest brugelige, fremmede Ordforkortelser.

Den invasive gøg gør plads til sine unger i en dansk rede. Illustration af Britta Routhier.

Her får vi at vide, at ordet udtales *bebi* med kort *e*, at det både er engelsk og fransk, og at det betyder *lille barn* eller *dukke*.

Baby er opført i *Ordbog over Det Danske Sprog* 1. bind, der udkom i 1919. Her er det markeret med S, hvilket betyder, at det bliver brugt spøjende. Der er kun ét eksempel, og det er hentet i Henrik Pontoppidans roman *Det forjættede land* fra 1898, s. 49: Her bruges det i en opremsning af ligeGYldige familierelaterede begivenheder, som fortælleren tager afstand fra.

Beretninger om intetsigende Familiebegivenheder, om Broderen, der havde været paa Hofbal ... om Søsterens Baby, der havde faaet Tænder.

Man fornemmer, at fortælleren opfatter ordet som velanbragt i en beskrivelse af noget småpraleri.

Udtalen af denne spøgende betegnelse for et *spædbarn* angives som en fordansket form med *æ* eller som på engelsk.

Ordbog over Det Danske Sprog blev udgivet i 28 bind fra 1919 til 1950, og da der skete meget i det danske sprog i de 31 år, udarbejdelsen strakte sig over, var det nødvendigt at udgive et supplementsbind. Det skete imidlertid først i 2005.

I supplementsbindet er der tilføjet to sammensætninger, nemlig *babysitter* og *babylift*, der er kendt fra henholdsvis 1953 og 1955, samt afledningerne af substantivet *babysitter*: *at babysitte* og *babysitning*. Her er det spøgefulde S-symbol fjernet.

Hertil findes også det i dag ukendte oversættelseslån *babybærer*.

Den nye engelske "baby-bærer" ... er af rød eller blå plastic. Den passer som indsats i barnevognen. MagasinNyt.dec.1952.

Ordet *babylift* er i øvrigt en dansk dannelse. Det engelske ord for en praktisk *babylift* med hanke er *carrycot*.

På den måde ligner *babylift* andre danske falske orddannelser, der ser vældig engelske ud, som f.eks. *butterfly* og *smoking*, der hedder henholdsvis *bow tie* og *tuxedo* på engelsk.

Ordet *baby* blev under indflydelse af amerikanske film i 1950'erne, hvor det fungerede som et synonym til ordet *darling*, overført til dansk, hvor det i efterkrigstiden blev brugt synonymt med ordet *skat*.

Babyen overtager ordet barn i sammensætninger

Mens ordet *barn* eller flertalsformen *børn* blev brugt til at skabe mange nye sammensætninger frem til 1970'erne, dannes der herefter flere og flere sammensætninger med *baby*.

Også ord, der tidligere eksisterede med ordet *barn*, bliver i nogen grad overtaget af sammensætninger med *baby*:

babymad, babysprog, babytøj, babyisko, babyudstyr, babyvræl.

Her må det retfærdigvis anføres, at sammensætninger med ordet *spædbarn* som *spædbarnemad*, *spædbarnesprog* osv. virker ret så tunge, og *børnemad* og *børnesprog* mv. dækker en længere periode i børnenes liv end *babymad* og *babysprog*.

Fælles for disse sammensatte ord er imidlertid, at de, uanset om der bruges ordene *spædbarn*, *barn* eller *baby* som forled, beskriver noget, der er beregnet til et nyfødt barn som f.eks. *babymad* eller noget, der kommer fra et barn som f.eks. *babysprog* og *babyvræl*.

Babysælen viser nye veje

I midten af 1970'erne dukker ordet *babysæl* op i forbindelse med, at den kendte franske skuespiller, Brigitte Bardot, protesterede mod, at der blev brugt skind af sælunger til produktion af pelsjakker, der blev solgt til dyre priser til overklassekvinder i hele verden.

Protesten vakte genklang. Det franske udtryk *bébé phoque* blev oversat til *babysæl*, og det blev et frekvent ord i de danske medier. Sprogforskeren, Pia Jarvad, beskrev fænomenet således:

Ordet babysæl er et ord, der bliver brugt af mennesker, der tager afstand fra drab på sælunger med henblik på fremstilling af pelsværk. Med forleddet baby skal der appelleres til en dårlig samvittighed over for de uskyldige små.

Pia Jarvad har givetvis ret i, at Brigitte Bardots aktion har spillet en rolle, for at betydningen af ordet *baby* blev udvidet til også at kunne betyde et afkom af et dyr, men måske har der også været den grund, at det for mange var og er svært at holde styr på betegnelserne.

Her er nogle eksempler:

Dyr, fisk og fugle får babyer i det moderne sprog

Det efterstillede ord *unge* erstattes med det foranstillede *baby*. Her er nogle autentiske eksempler:

babyhund, babygris, babykat, babyhest, babyko, babytyr, babymus, babyhval, babyfugl, babyfisk, babytorsk, babyørred, babypiratfisk, babyand, babysvane.

Det virker, som om ordet *baby* er ved at overtage hele betydningsfeltet afkom af dyr, fugle og fisk. Nu kan det ikke vare længe før *kyllingen* bliver en *babyhøne*, *gøgeungen* bliver en *babygøg*, og H.C. Andersens berømte eventyr *Den grimme ælling* må skifte navn til *Den grimme babyand*.

Små planter kan også være babyer

I forbindelser med frugter og grøntsager kan man møde ordet *baby* i betydningen *lille*. En *babytomat* kan godt være tæt på udløbsdatoen, hvis den er lille nok. Andre eksempler på *baby* i betydningen *lille*, uanset alder:

babybananer, babykarotter, babymais og babyærter.

Helt nye babyfænomener

Hvor de allerede nævnte ord uden problemer ville kunne erstattes med sammensætninger med *børn-* eller *børne-*, findes der også en række ord, der er knyttet til nyere fænomener, der ikke kan udtrykkes anderledes uden at vække undren:

- *babyalarm*, elektrisk apparat, der kan slå alarm, hvis en sovende baby bliver urolig.
- *babyboom*, periode, hvor der fødes mange børn, typisk brugt om perioden lige

efter 2. verdenskrig; modsat begrebet *babykrak*, som bruges om en periode, hvor fødselstallet daler drastisk.

- *babybio*, særlig biografforestilling, hvor forældre kan medtage de små.
- *babyblues*, depression efter en fødsel.
- *babyjogger*, en særlig robust klapvogn med store hjul, som gør det muligt for en voksen at udføre sin løbetræning og samtidig sørge for, at barnet får lys og luft
- *babykrak*, en periode, hvor der fødes meget få spædbørn, i modsætning til *babyboom*.
- *babylance*, en ambulance, der er specialdesignet til akuttransport af syge børn.
- *babyluge*, en mulighed for anonymt at aflevere et uønsket, nyfødt barn.
- *babylån*, banklån til et hus, der kun gælder under byggeriet, altså til huset ikke længere er en *baby*.
- *babyrocker*, en ung mand med en knallert.
- *babysalg*, kan bruges om et udsalg af ting til et spædbarn, men er også blevet brugt i danske medier om ulovligt salg af spædbørn.
- *babysalmesang*, arrangement, typisk i tilknytning til en kirke, hvor de voksne synger salmer, mens spædbørnene slapper af og nyder musikken.
- *babyslynge*, en anordning, der gør det muligt for voksne at bære et lille barn fastspændt til brystkassen.
- *babyshower*, en fest, hvor en højgravid kvindes veninder dukker uventet op med en "regn" (shower) af gaver til den kommende mor. Traktementet står på masser af kage med flødeskum, creme og glasur i babyfarver.
- *babysvømning*, kurser, hvor de små børn opholder sig med en voksen i et svømmebassin.

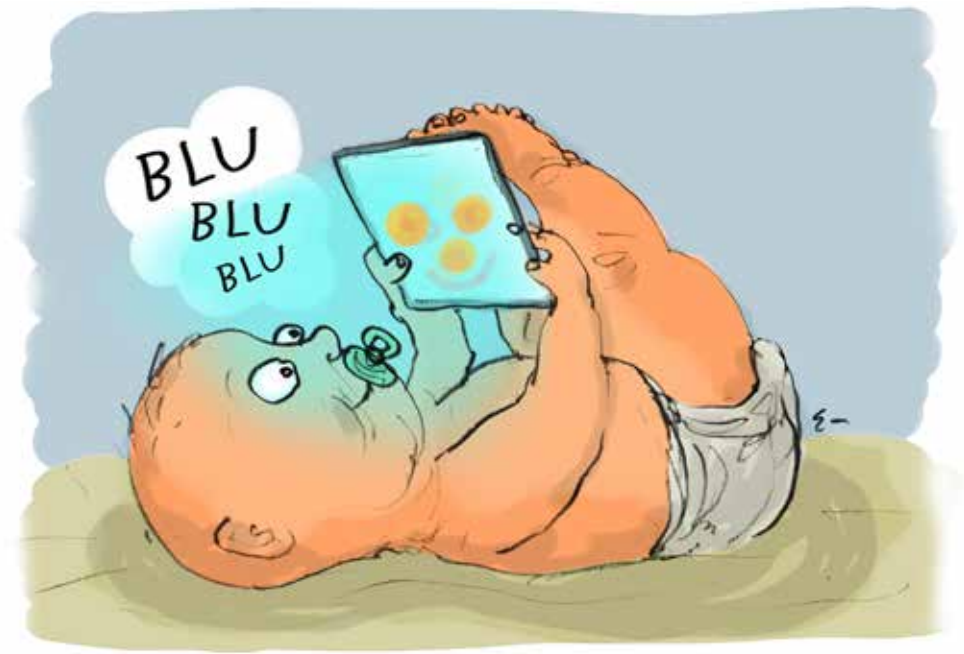
Der er også kommet nogle nye ord til, hvor ordet *baby* står sidst:

- *designerbaby*, tidligere kaldt et reagensglasbarn. Et barn, hvis gener er modificeret f.eks. med det formål at skabe et barn, der vil kunne fungere som organdonor til en syg bror eller søster.
- *voksenbaby*, en voksen, der opfører sig meget barnligt.

Har ordet *baby* fremtiden for sig i det danske sprog?

Som vi har set, har ordet *baby* i løbet af godt 100 år vokset sig fra et lille ukendt fremmedord med uklar udtale til et højfrekvent ord, hvis betydningsområde ikke alene dækker spædbørn, men alle former for dyr, fisk og fugles afkom, unge planter og små planter, forskellige hyggelige, sociale aktiviteter, depression, bortførelse og banklån.

Man kan godt blive lidt bekymret, for det er svært at få udviklingen til at gå den modsatte vej. Hvis børn f.eks. har lært at sige *baby*-, hver gang de ser *hvalpe*, *killinger*, *kyllinger*, *ællinger*, *unger*, *føl*, *kalve* og *pattedyr*, kan det måske blive vanskeligt at lære dem de varierede betegnelser. Der er nogle, der mener, at de mange engelske låneord beriger vores sprog. I dette tilfælde virker det snarere, som om en række sproglige udtryk smelter sammen i én stor udefinerlig kliché. Nu kan det ikke vare længe, før *gøgeunger* bliver til en *babygøg*, der flyver ind i vores ordbog. Det er det rene *cuckoo*!

Babyen og skærmen

Kristeligt Dagblad bragte den 9. februar et indlæg af Sprogkredsens medlem, pædagogen Mette Bek Nielsen, hvor hun fortalte om en oplevelse, hun havde haft med et lille barn, der var begyndt at pludre på engelsk, selv om begge forældre var pæredanske. Mette havde ved et besøg hos nogle venner lagt mærke til, at barnet var fascineret af farvernes navne og forsøgte at sætte farvebetegnelser på sin omverden. Det er jo et helt almindeligt stadie i ethvert barns vej til at lære sig at tale, men i dette tilfælde viste det sig, at det lille pæredanske blebarn forsøgte at sige farvernes navne på engelsk.

Udskamning af "skærmene"

Årsagen til, at barnet råbte *blu blu blu*, når det så en sø, i stedet for at forsøge sig med *blå blå blå*, var, at barnet havde fået lov at lege med en tablet, der havde et engelsksproget børneprogram om farver. Artiklen skabte opmærksomhed og satte skub i en debat om små børns sproglige udvikling i forhold til brug af digitale medier. Bølgerne gik højt, og udskamningen af "skærmene" var heftig, og det sproglige perspektiv kom i baggrunden. I Den Danske Sprogkreds kan vi ikke se nogen grund til at mene, at det er i orden at lade børn se fjernsyn, men ikke i orden at lade dem bruge et interaktivt program på en tablet. Det handler ikke om medierne, men om den måde de indgår i barnets hverdag på. Sundhedsstyrelsen har en række ganske fornuftige anbefalinger om børn, unges og forældres brug af

skærm, som bl.a. fraråder at lade børnene bruge skærme op til deres sovetid og tilråder at adskille børnenes skærmtid fra deres øvrige aktiviteter, og at interessere sig for og tale om, hvad barnet foretager sig på nettet.

Omsorgssvigt og omtanke

Det er på grænsen til omsorgssvigt, hvis man overlader små børn til at fumle rundt med tilfældige digitale programmer i timevis uden opsyn og støtte, men brugt med omtanke kan et pædagogisk dansksproget digitalt program være lige så gavnligt for et barns sprogindlæring som billedlotteri og højtlesning, og hvis et barn f.eks. har en dansk mor og en engelsktalende far, kan det være udmærket også at anvende engelsksprogede børneprogrammer.

Håndskrift

Af Ingrid Slott

Tidligere chefredaktør og ministersekretær, Kresten Schultz Jørgensen, skrev i Berlingske den 21. oktober 2021, at skriftsproget er det civiliserede samfunds fingeraftryk, og at vi igennem flere årtier har ladet de unge mennesker blive dårligere og dårligere til at skrive et korrekt dansk.

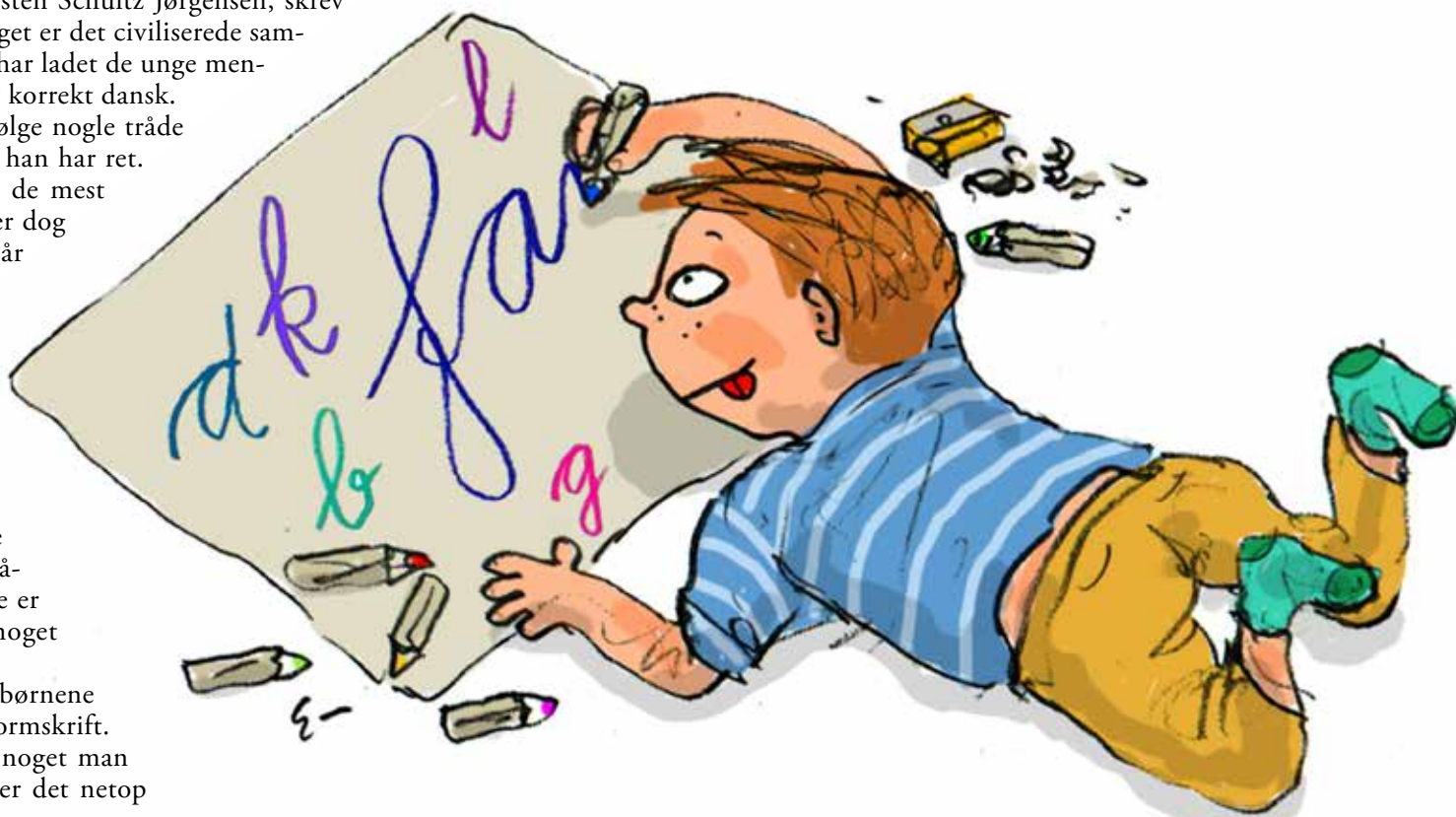
Man behøver kun at logge på Facebook og følge nogle tråde dér et øjeblik, før man bliver overbevist om, at han har ret. Selv folk med en akademisk uddannelse begår de mest fatale fejl ud i grammatikkens discipliner. Det er dog ikke kun skriftsproget, det er galt med. Hvert år går ca. 15-20 % af folkeskoleeleverne ud af 9. klasse uden at kunne læse. Hvad er det, vi gør forkert?

Jeg startede i 1. klasse på Bellahøj Skole i 1944 i en klasse med 36 piger, og hovedparten af os kunne læse hele sætninger ved juletid, og da vi startede i 2. klasse, kunne næsten alle læse små tekster. En pige kom i ordblindeklasse, og en anden måtte gå 1. klasse om. Resten kunne læse. Hvorfor er det ikke sådan i dag? Det kan da ikke være, fordi eleverne er mindre intelligente her i 2023. Der må være noget andet galt.

Tilbage i 70'erne gik man bort fra at lære børnene skråskrift; man gik over til trykskrift eller formskrift. Samtidig er det at lære at skrive, ikke længere noget man bruger ret megen tid på i skolen, men måske er det netop

her, vi skal finde noget af årsagen til den manglende evne til at læse. Den 14. august 2013 skrev skolepsykolog Inger la Cour i en artikel i lærernes fagblad Folkeskolen, at afskaffelsen af skråskriften medfører dårligere læring. Hun havde i løbet af sit psykologistudium i slutningen af 70'erne beskæftiget sig med skrivningens indflydelse på læseindlæringen, og hun tænkte dengang, at der nok skulle gå ca. 20 år, før man opdagede følgerne.

Nu 40 år efter ser vi, at hun helt sikkert havde fat i noget helt afgørende. Om det er processen med at lære at skrive, der har indvirkning på læseevnen, er der vist ingen, der for alvor har forsket i, men det var måske en idé at se lidt nærmere på emnet. Vi forsømmer vore børn, når de ikke får lært at læse – vi afskærer dem fra mange, vidunderlige oplevelser med bøger, og vi forhindrer dem i at få det fulde udbytte af den øvrige undervisning i skolen. Det at læse er nok den vigtigste gave, vi kan give børnene.

Der er god grund grund til at begræde håndskriftens død

Af Ingelise Hallengren

Der er al mulig grund til at sørge over håndskriftens triste skæbne i Danmark. Vi bør sætte os for at genoplive traditionen for at skrive i hånden.

Vi kan vedtage, at skråskriften eller grundskriften skal følge læseindlæringen. Allerede i 0. klasse skal man træne de små elevers motorik ved at lege med de mønstre, der ligger bag skriften. Ved at træne håndskriftens enkelte bogstaver må eleverne iagttage formerne i de enkelte bogstaver.

Samtidig læres bogstavernes lyde. Begge hjernehalvdele stimuleres, og når de arbejder sammen, får man gode resultater. Se, høre, gøre.

Man kan supplere med øvelser, som jeg har erfaret, at børnene synes, er sjove at lave. Øvelserne er udviklet af kinesiologer.

Når børnene leger på gulvet med mønstre og øvelser, er de kropsaktive. Når de sidder og former bogstaver og øver skriften og læsefærdigheden, er de rolige, koncentrerede, ja, nærmest i meditativ tilstand.

Praktisk erfaring

I de 50 år, jeg har undervist i folkeskolen, i private skoler og børn og unge i mit hjem, har jeg haft rig mulighed for at iagttage børns udvikling og læring og øve indflydelse på begge dele. Det har givet mig en stor erfaring og indsigt i den måde, børn lærer på. Den er naturligvis individuel, men der er nogle fællestræk, som man kan trække på, når man skal føre elever videre i deres læreproces.

Min egen tid i folkeskolen har lært mig meget, som jeg også har kunnet bruge i mit virke med børn.

Forfatterens yndlingsbog: skrivebogen.

Det træk, jeg synes, kendetegner alle børn fra de er ganske små, er deres nysgerrighed, fantasi og kreativitet. Giver man børn klodser, begynder de straks at sætte dem sammen, stable dem, vælte dem ned igen, more sig og gentage. Giver man dem en bold, triller de med den, henter den og gentager. Disse potentialer må man også bruge i undervisningen som legende elementer.

Leg er essentiel i undervisningen og altså også i skriveundervisningen.

Vi begynder i 0. klasse med at give eleverne nogle store hvide A3-ark og nogle tykke farver, der er lette for dem at holde om. Det kan foregå på bordet eller på gulvet. Før man næsten kommer i gang, begynder de at tegne på papiret. De får at vide, at de skal tegne f.eks. store runde former. Man viser eksempler på tavlen. Lader dem lege med disse former, som ret hurtigt bliver til endnu flere og andre former.

Nogle vælger spontant en hånd, andre begge hænder. Ideen er, at begge hænder kommer i gang.

Næste fase er nogle andre former, f.eks. at tegne de runde former ind i hinanden. Tanken er, at de skal øve deres motorik. I første omgang den grovere, senere den fine. Her kan man sætte musik på, som fremmer rytme og bevægelse. Man kan også lade dem gå formerne eller forme dem med kroppen i små grupper.

Leg og læring

Så længe børnene synes, det er sjovt, vil de fortsætte med at udvikle deres former, nogle vil kigge på, hvordan de andre gør og gøre ligeså. Alt er godt, blot de arbejder med former og bevægelse.

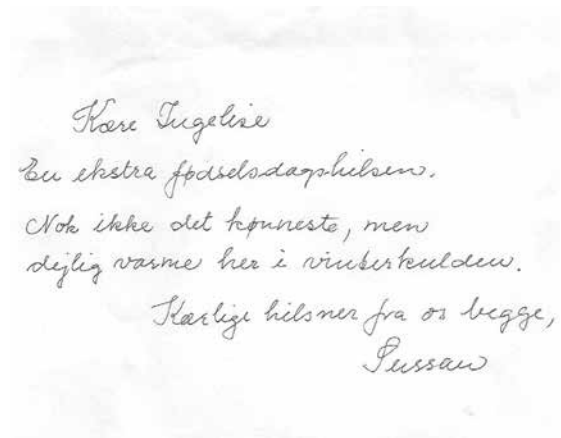
Afhængig af reaktionerne fortsætter man eller slutter og sætter andre aktiviteter i gang.

Nogle gange spørger eleverne selv, hvornår vi skal lege den leg igen, andre gange tager man som underviser tingene frem igen og sætter nye former og farver i gang.

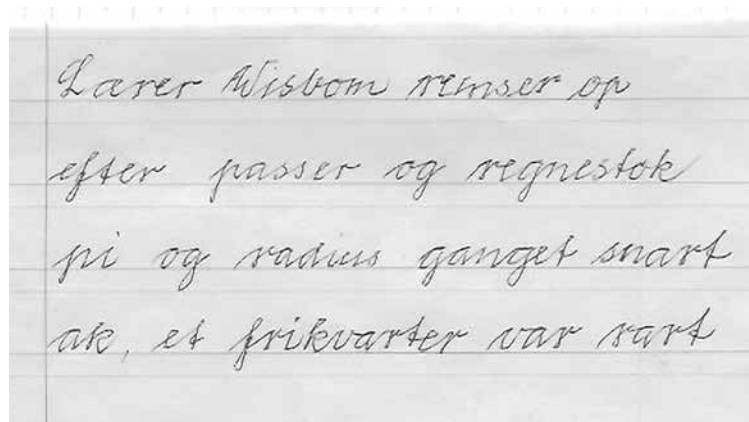
Dette er de første indledende øvelser til at introducere bogstaver.

Bogstaverne er bygget over enkle former som ring, streg og bue: *a c e m n o æ ø å – b d g h i l m n p q – f g j r t u* samt streger på tværs: *k v x y z*. Et *s* sættes ind i en ring.

Det kan stadig foregå på bord eller gulv. Her viser man eleverne, hvordan det er hensigtsmæssigt at holde på en blyant, så man ikke får ondt i fingrene. Det er svært for nogle, så man må holde øje med dem og forsigtigt guide dem hen til det mest hensigtsmæssige. I dag kan man få små plastikdutter til at sætte på blyanten, så den bliver nemmere at holde godt på.

Håndskrevet
digt af Ingelise
Hallengren,
da hun gik i
7. klasse.

Hensigten er, at der skabes bevægelighed i fingrene, så de frit kan forme bogstaverne. Her viser man også børnene, hvordan det er godt at sidde på stolen, så man kan overskue det, man laver.

Form, farver, retning

Vi begynder med at træne ringe og fortsætter, så længe det er sjovt. Det er tilladt at lave f.eks. hoveder. Når det går fint, sætter vi streger og til sidst øver vi buer – i eget tempo.

Når fortroligheden med disse former er opnået, kan vi 'vælte' dem på skrå. Øvelse gerne med musik i baggrunden. Det er vigtigt, at der er en hyggelig og legende stemning, og at man som underviser hele tiden bevæger sig rundt til børnene og bekræfter, at de er på rette vej.

Her kommer en præsentation af en skrivebog ind. Her er skrevet for. Det vil sige, at formerne er fortrykte og eleverne skriver ovenpå og efter. De kan som regel godt lide den øvelse. De gør sig umage. Her træner de også retning. Læreren kan også introducere vokaler, som farves røde, og som kan synges. Så får vi høresansen med. Min oplevelse er, at der er ro, mens eleverne sidder og øver. Så snart nogle begynder at blive utålmodige, har man andet materiale af samme eller anden karakter klar, så de kan gå over til det.

Det kan være tegnehæfter eller -papir, små bøger, de kan kigge i eller læse i, klippe/klistre og/eller høre musik eller blot holde en pause uden at larme.

Senere går vi over til at binde de enkelte bogstaver sammen med buer.

Håndskriftens betydning

Når hænderne arbejder sammen med hjernen om at skrive, aktiveres begge hjernehalvdele, den digitale og den kreative. Bogstavernes former får eleverne til at se og blive opmærksom på de enkelte bogstavers form. Til hvert bogstav hører en lyd. Lyden siges samtidig. De trænes i at se og høre detaljer i form og lyd og til at kombinere de to.

I min skoletid foregik skriveundervisningen på en streng og rigid facon. Det fik hurtigt nogle elever til ikke at bryde sig om at skrive. Deres skrift blev også derefter. De fik ikke lært det på en god måde, og det endte med, at man afskaffede både skråskriften og skrivetræningen. I mange tilfælde gik det også ud over læseindlæringen. Det var som at kaste barnet ud med badevandet.

Inger la Cour, psykolog, skrev i 1970-erne en kandidatopgave om læseindlæring. Efterfølgende udgav hun en lang række bøger om læse- og skriveundervisning. Hun udviklede også et læsebogssystem, som netop koordinerede indlæringen af skrivning og læsning.

Vi alle har forskellige måder at lære på. Ens for os alle er dog, at når vi skriver og samtidig læser de trykte bogstaver, skal øjnene (læs: hjernen) lære at iagttage forskellen på de trykte bogstaver og dem, man skriver. Det øger deres bevidsthed om, hvad de ser. Den måde at opfatte og forstå på, hjælper både skrive- og læsefærdigheden.

Eleverne efterspørger skråskrift

Jeg har flere gange erfaret, at når elever, der tidligere har lært formskrift eller 'har fået lov' til at skrive versaler (blokbogstaver), kommer i 3. klasse og også tidligere, og de har set skråskrift, så spørger de, om de må lære det. Det har de naturligvis fået lov til, så jeg har lavet skråskriftforskrift til dem. Dem har de så øvet og følt glæde og stolthed ved det. Senest mit barnebarn i 0. klasse.

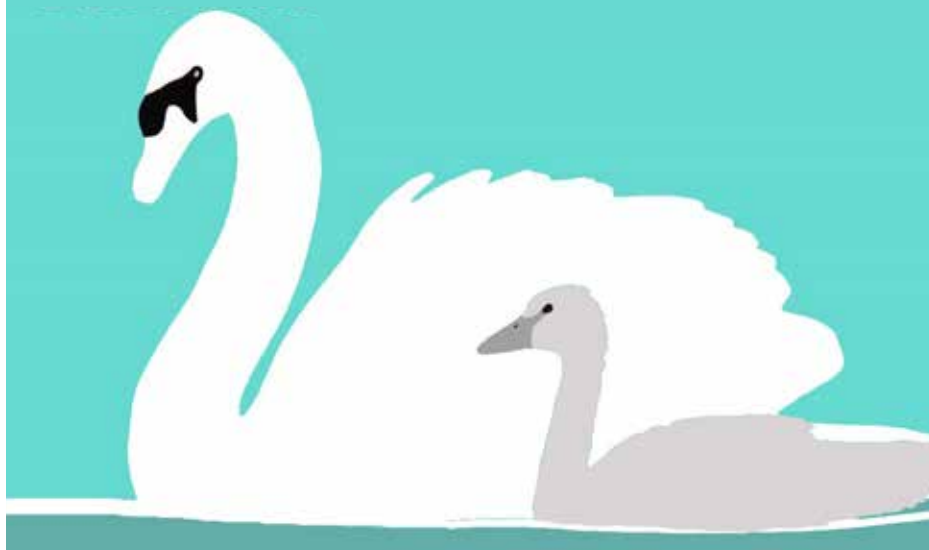
Skrivedans

Jeg har hentet inspiration fra en hollandsk forfatter, Ragnhild Oussoren-Voors, der har udgivet et skrivemateriale, der hedder *Skrivedans*. Materialet blev udgivet i 2005 på forlaget Klitrose. Hun skriver om børns skriveudvikling og har udarbejdet et omfattende materiale. Det er lige til at gå til og bruge i skriveundervisningen. Det er legende materiale og netop en dans, hvor kroppen bevæger sig, hvor motorikken bliver styrket og kreativiteten stimuleres.

Materialet kan stadig købes, og jeg kan anbefale indskolingslærere at bruge det i undervisningen.

Min erfaring er, at eleverne bliver gode til både at læse og skrive. Dermed er grunden lagt til den undervisning, de skal have i løbet af deres skolegang. Det er to helt basale forudsætninger for yderligere lærdom og kundskaber. Der er altså ingen grund til at sørge så længe over håndskriftens død. Vi kan bare genoplive den!

Den Danske Sprogkreds' sprogpriser: Svanen og Ællingen

Den Danske Sprogkreds overrækker hvert år i august to forskellige sprogpriser. Svaneprisen går til en lidt ældre sprogbruger, der har udfoldet sig i mange år, og Ællingeprisen går til et talent, der har potentiale til at udvikle sig til en svane.

Svanen

Hans-Willy Bautz er en garvet krimiforfatter, der er født i Haslev i 1946. Han er oprindeligt uddannet i bilbranchen, men skiftede til turistbranchen, hvor han i kraft af sit store ordforråd og sin sans for at skrive mundret og fængende fik succes som redaktør af turistaviser på dansk, tysk og engelsk.

Det gjorde han i Danmark og Tyskland frem til 1990, hvorefter han blev udgiver og redaktør på en ugeavis i Nordtyskland og begyndte at drømme om et egentligt forfatterskab. Ved siden af sit fuldtidsarbejde begyndte han at skrive kriminalromaner og fortællinger, selv om han ikke havde taget studentereksamen og aldrig sat sin fod på noget, der bare lignede en forfatterskole. Det var da heller ikke de store tyske forlag, der tog imod hans manuskripter i begyndelsen, men små nicheforlag med minimale oplag.

På grund af en blodprop i hjernen blev han så gangbesværet, at han i en lang periode ikke kunne arbejde. Han opgav ugeavisen og flyttede til fødebyen i Danmark, hvor han langsomt kom på højkant og gik i gang med at skrive kriminalromaner,

*Theodor William Larsen og Hans-Willy Bautz præsenterer deres første bog *Skelettet på slottet* i Haslev Boghandel, november 2022.*

men denne gang på dansk og med udgangspunkt i forskellige danske områder, som kunne være interessante for turister. Vi kan fremhæve *Liget i tangtaget*, der foregår på Læsø, og *Skovtårnsmordet*, der udspiller sig ved det flotte skovtårn på Sydsjælland, der kan ses fra motorvejen fra København mod Rødby.

I dag har den selvlærte forfatter Hans-Willy Bautz, trods sine helbredsmæssige udfordringer, udfoldet sig til en kendt kriminalforfatter, der er kendt og accepteret på det litterære parnas.

Da Hans-Willy Bautz længe havde gået og drømt om at skrive en børnebog, syntes han i en alder af 75 år at tiden nu var inde til at realisere drømmen.

Ællingen

Theodor William Larsen var kun 9 år gammel, da han begyndte at drømme om at blive forfatter. Skæbnen ville, at han sammen med sine forældre var nabo til Hans-Willy Bautz i et ellers ganske ulitterært kvarter i udkanten af Haslev. Hvordan skriver man bøger?, ville han vide. Det ville Hans-Willy Bautz da gerne lære ham – men noget for noget! Hans-Willy ville gerne skrive bøger for yngre læsere og større børn, men han havde ikke turdet give sig i kast med opgaven, da han som en ældre herre, der ydermere havde levet en stor del af sit liv i Tyskland, ikke følte, at han havde et ordforråd, der kunne matche læsergruppen.

Så begyndte Theodor og Hans-Willy at skrive bøger sammen, og Theodor kritiserede, afviste og gav nye forslag til mange af de ord, der faldt lige for i den ældre forfatters sproglige værktøjskasse.

Samarbejdet gav pote, og den ældre og den ganske unge forfatters første bog *Skelettet på slottet* udkom i 2021, og der er en fortsættelse på vej.

LB

Anmeldelser

Hamsteren Ejnar på ferie

Af Karin Louise Sigurskjold

Hamsteren Ejnar på ferie er andet bind om den godmodige, men meget distræte hamster ved navn Ejnar af Rasmus Klim Christensen (Wadskjær Forlag, 2023).

Ejnar og hans styrende og slagfærdige kæreste, Clara Kanin, har vundet en rejse med hotelophold på øen Ferieø. De 15 kapitler og 88 sider fortæller på humoristisk vis om flyreisen ud og hjem, hotelopholdet og de mange udflugter, hvor tingene går gruelig galt for antihelten Ejnar.

Parrets hund, fru Madsen, bliver i mellemtiden passet af den excentriske godsejer med monokel, pingvinen lord Portwing, på dennes gods. Portwing taler et kultiveret sprog, som rotten Ronni og hans rottebande, der konstant forsøger at stjæle fra eller få udbetalt løsepenge af godsejeren, har svært ved at forstå. For eksempel ved Ronni ikke, hvad en dusør er, et ord, der bruges på den efterlysningsseddel, som butleren James sætter op, da fru Madsen pludselig er blevet væk i den store park. Rotten Ronni må derfor belæres af godsejeren, da han i stedet for at få pengene, kræver løsepenge. Omvendt har lord Portwing også svært ved at forstå Ronni og rotternes grove jargon. Også Ejnar lærer af Portwings gloser, og bruger vendingen "det ville være opportunt", men tror egentlig, at det betyder vidunderligt, et andet ord, som godsejeren ofte bruger. Læseren må derfor trække på smilebåndet, når Ejnar efterfølgende rammer den rette betydning, når han siger, at det i hvert tilfælde ville "være smart" for ham og Clara, hvis politimester Ester ville vente med at arrestere rottebanden, til rotterne har bragt de stjalne ting tilbage i huset igen.

Målgruppen

Selv om hovedpersonerne alle er talende dyr, er bogen ikke for helt små børn. I hvert tilfælde vil meget gå hen over hovedet på dem. Der forudsættes for eksempel lidt kendskab til parforholdets små spil og intriger, som når Clara Kanin gerne vil reddes af den smarte hare med slikhår og flot speedbåd, men ender med at forsvare Ejnar og jage rivalen på flugt, da harens latterliggørelse af Ejnar bliver for tydelig. Hun truer også lægesekretæren, det lille jordegern, frk. Fniis, når denne smiler lidt for sødt til Ejnar og skal hjælpe ham tøjet på efter en undersøgelse. Hun bliver samtidigt forarget, når frk. Fniis af frygt ikke længere tør vise omsorg for Ejnar. Endelig får Ejnar den kolde skulder, da han har glemt Clara Kanins fødselsdag, indtil Ejnar finder en gave frem.

Ret høj lix

Sætningslængden er passende og sætningskonstruktionen overskuelig og god. Den har en lix på 30, hvilket er ret højt for en børnebog, fordi der bruges mange og ofte lange ord, også mange fremmedord i beskrivelserne af de forskellige miljøer, som historien udfolder sig i. På flyet er der f.eks. stewardesser, der serverer, flyet bliver ramt af turbulens, og der er problemer ved bagageopsamlingen i lufthavnen. En sørøverkaptajn fra bind 1 søger stadig efter guld og dykker ned til et vrak af en legendarisk skattegaleon ved navn Don Christoballades. Der indgår desuden skibstermer som bovspryd, ræer og bramstang. Besøget i en underjordisk grotte byder på gloser som stalaktitter og stalagmitter, og der spilles i dette kapitel på "at fri til nogen" og "at blive fri for nogen", hvilket Ejnar naturligvis forveksler.

Morsomme illustrationer og absurde situationer

Mange af handlingens mest vanvittige episoder ledsages af morsomme illustrationer af Junie Bro-Jørgensen efter forlæg af Pernille Klim Christensen. Læserne kan kun more sig over de meget genkendelige og helt igennem stereotype karakterer og de absurde situationer, de havner i. Tilligemed er der god mulighed for at udvide ordforrådet.

Hvis du er gået glip af nogle af *Sprogkræsen*'s numre med artikler, anmeldelser og debat om det danske sprog kan de købes samlet for 1.200 kr. eller enkeltvis for 75 kr. plus evt. forsendelse. Bestil på mail til DenDanskeSprogkreds@gmail.com

Er du sprogkræsen? Statsligt forkortelses- vanvid eller kreativt NPM?

Hvorfor anvender statsfinansierede uddannelses- og kulturinstitutioner sig af uigennemskuelige forkortelser som SMK, CBS, INT, STX, PLC og SFI?

Af Lise Bostrup

Den videnskabelige betegnelse for forkortesord er *akronymer*. Ordet *akro* er græsk og betyder yderst, og et *akronym* er et kunstord, der er skabt ved at kombinere de yderste bogstaver af flere ord til nye ord eller navne.

I den kommercielle verden arbejder man med registrerede varemærker, som tilhører et konkret firma, og her har akronymer i over 100 år spillet en ikke uvæsentlig rolle.

Nogle af Danmarks ældste og mest succesrige private, kommercielle virksomheder anvender forkortelser som varemærker. Det gælder f.eks. B&W **B**urmeister & **W**ain (1843), ØK Det **Ø**stasiatiske **K**ompagni (1897), ISS **I**nternational **S**ervice **S**ystem (1901), BT **B**erlingske **T**idendes formiddagsavis (1916) og B&O Peter **B**ang og Svend **O**lufsen (1925). Der kan godt indgå flere for bogstaver i akronymer, som f.eks. **L**ego **L**eg godt (1932), Vestas (**V**estjysk-**s**tålteknik **A/S**) (1945) og føtex **f**ødevarer og **t**ekstiler (1960).

Akronymer har i sig selv ikke nogen betydning, men de har den store fordel, at de er korte, kan bruges over hele verden og ikke går af mode. Et internationalt kendt akronym er mange penge værd.

New Public Management

Poul Schlüter var i sin tid som statsminister optaget af nogle økonomiske teorier, som senere fik navnet New Public Management (NPM). Ifølge NPM skulle statslige institutioner ikke opfattes som statiske, statsbærende institutioner, men være dynamiske aktører, der udviklede landet og ved at sætte de statslige institutioner i en indbyrdes konkurrence skulle have incitament til at udvikle nye arbejdsmetoder og indgå i samarbejde med både offentlige og private institutioner. Et offentligt bibliotek skulle f.eks. ikke bare være et lokale med en samling bøger, man kunne låne med hjem, hvis man gad, men et dynamisk videnscenter, og Danmarks Biblioteksskole blev derfor omdøbt til Institut for Informationsstudier (INT) og flyttet til Københavns Universitet Amager, hvor skolens fag i dag indgår i Institut for kommunikation, forkortet KOMM.

Forkortelserne vælter frem

Som en følge af at institutionernes område omdefineres, at institutionerne lægges sammen med andre lignende eller anderledes institutioner, for herefter at blive opdelt på en ny måde, må der nye navne med tilhørende forkortelser til.

Studentereksamen og handelsskolekesamen

Tidligere var der forskel på studentereksamen og eksamen fra handelsskoler. Nu kaldes begge dele studentereksamen, men de officielle forkortelser passer ikke altid til navnet på den konkrete eksamen: *STX* (studentereksamen), *HHX* (merkantil studentereksamen) eller *HTX* (teknisk studentereksamen). Handelshøjskolen har skiftet navn til Copenhagen Business School, men bruger udelukkende forkortelsen *CBS*, og her kunne man bl.a. studere *SPRØK*, som var en uddannelse med både sproglige og økonomiske fag, til det skiftede navn til BLC (The Business Language and Culture Programme). Det lyder professionelt, men må på ingen måde blandes sammen med *professionshøjskolerne*, der i dag kaldes *VIA Universities*, hvis de ligger i Jylland og *Campus*, hvis de ligger på Sjælland.

SMK

Hvor let det var, at få Danmarks nationalgalleri og landets vigtigste museum for billedkunst *Statens Museum for Kunst* reduceret til forkortelsen SMK i 2008 fortalte museets tidligere direktør, Allis Helleland, forklarede 11 år senere i et interview i Kristeligt Dagblad:

“Vi begyndte at bruge SMK, fordi det var en trend på det tidspunkt i især erhvervs-kredse. Vi syntes, det lød frisk, og brugte det elektronisk allerede.” KrD 7.10.2019.

SMK er hverken til at forstå eller huske, men det er kort og udgør en tæt lille grafisk blok, og det er derfor i tråd med sin brandingsfikserede samtid.

Hyppige skift undergraver gennemskueligheden

I modsætning til erhvervslivet, hvor man forsøger at holde et veletableret akronym gennem mange år, er der en ret høj grad af ustabilitet i statens anvendelse af forkortelserne.

Socialforskningsinstituttet blev fra oprettelsen i 1964 og frem til 2007 kendt under forkortelsen SFI, men herefter blev navnet ændret til det noget mindre håndterlige Det Nationale Forskningscenter for Velfærd. Forkortelsen SFI blev imidlertid bibeholdt. I 2017 blev SFI lagt sammen med KORA, Det Nationale Institut for Kommuners og Regioners Analyse og Forskning, og resultatet blev VIVE Det Nationale Forsknings- og Analysecenter for Velfærd. VIVE er imidlertid en falsk forkortelse, for selv om det skrives med store bogstaver og erstatter forkortelserne SFI og KORA, er der tale om det franske *vive*, at leve. På samme måde er betegnelsen SUND, som bruges af Det Sundhedsvidenskabelige Fakultet på Københavns Universitet, ikke et akronym, men blot en initialforkortelse.

De glade dag, hvor præcision og gennemskuelighed var i højsædet ved navngivningen af statslige institutioner, er længst forbi.

Fobien

En fobi er i medicinsk terminologi en psykisk lidelse, hvor en patient føler voldsom angst i nogle bestemte situationer, men bruges ofte i moderne dansk i en ret så afsvækket betydning.

At Lise Bostrup

Ordet *fobi* stammer fra det græske ord *phóbos*, som betyder *sygelig angst*. Blandt de klassiske *fobier*, som anvendes i dag, kan man nævne: *klaustrofobi*, angst for lukkede rum; *agorafobi*, angst for at færdes på åbne pladser; *hydrofobi*, vandskræk; *akrofobi*, højdeskræk; *aerofobi*, flyskræk; *nyktrofobi*, angst for at være omgivet af mørke; *araknofobi*, angst for edderkopper; *xenofobi*, angst for det fremmede; *thalassofobi*, angst for dybder.

I de senere år er der skabt en lang række nye sammensætninger med ordet *fobi*: *homofobi*, modvilje mod homoseksuelle, kendt fra 1977; *transfobi*, modvilje mod transvestitter og andre transpersoner, kendt fra 2007; *bifobi*, modvilje mod biseksuelle, kendt fra 2009; *islamofobi*, modvilje mod islam, ikke dateret; *arabofobi*, angst for arabere, information 2006; *cancerofobi*, angst for at udvikle sygdommen kræft (kendt fra 1983); *tykfobi*, dobbelttydigt: enten angst for at blive tyk eller modvilje mod overvægtige personer; *socialfobi*, angst for at være sammen med andre mennesker, kendt fra 1997; *teknofobi*, angst for teknik og teknologi, kendt fra 1977; *fobifobi*, angst for at blive bange, måske kendt fra i dag.

Man kan se en klar tendens til, at ordet *fobi* i dag bruges i en afsvækket betydning, så det ikke længere betegner en decideret psykisk lidelse, men bruges som en sygdomsgørelse af nogen, man ikke kan lide. F.eks. blev både feministen, der protesterede mod kvindeundertrykkelsen i muslimske lande, og senere forfatteren Salman Rushdie blev i 1970'erne anklaget af islamiske præster for at lide af *islamofobi*.

Ordet *tykfobi* er den eneste af de nævnte fobier, der er skabt på dansk grund. Ordet har inspireret en række overvægtige personer til at opfatte sig sygdomsgjort af personer, der lider af *tykfobi*, og på den måde har de fået kræfter til at gøre oprør.

Ordet *anglofobi* bliver somme tider brugt som noget, man angiveligt lider af, hvis man ikke er begejstret for de mange engelske ord og udtryk, der optages i det danske sprog.

Græsset står grønt. Illustration af Britta Routhier.

**Skal man være opvokset i Danmark
for at kunne se logikken i brugen af stå,
ligge, sidde og løbe?**

At Ingrid Slott

Der ligger et hus i Valby, men det står tomt, fuldstændigt som skoven ligger i Nordsjælland, men står grøn.

Om huset siger vi, at væggene står, men vinduerne sidder. Vinduerne kan dog også stå både åbne og på klem. Det kan døren også. Gangene i haven løber snorlige gennem græsplænen, som står grøn det meste af året.

Der kan stå en støvsky over landet, men tågen ligger, hvis den da ikke har travlt, for så driver den. Det går dog ikke, at vandet står og løber i køkkenet – det bliver dyrt. En tændstikæske ligger på bordet, men chokoladeæskene og cigarkassen står på bordet. En tallerken kan både stå og ligge på bordet, men hvis den ligger, så er det med bunden i vejret.

Med hensyn til pengene er det særligt indviklet. De kan ligge i lommen, men så sidder de måske løst og går til tossede ting. Det er bedre, at de står i banken, især hvis vi vil lægge pengene op til den tid, hvor vi selv lægger an til at lægge op. En ung mand kan stå i lære i op til fire år, men han kan ligge inde som soldat i flere måneder, og hvis han ikke opfører sig ordentligt, kan han komme til at sidde inde.

Det lyder ikke særligt bekvemt, at man står i en forening; så er det bedre at sidde i en bestyrelse. Man kan sidde i et stående udvalg, og alle ved, at den siddende regering skal holdes løbende underrettet om alt.

Den Danske Sprogkreds' program

Juni - oktober 2023

Sprogkredsen udstiller på stadeplads A19 på Folkemødet i Allinge

Torsdag den 15. juni

- 12.00-12.30 Karin Louise Sigurskjold: *Reducér brugen af engelsk i det danske sprog.* (Se s. 5)
13.00-13.30 Lise Bostrup: *Lad os få en national strategi for det danske sprog.* (Se s. 3)
14.00-15.00 Bertel Haarder: *Det danske sprog er ikke truet, men misrøgtet.* (Se s. 3)
15.00-15.30 Lise Bostrup: *At gå med livrem og seler. Faste udtryk i det danske sprog.* (Se s. 4)
16.00-17.00 Susannah L. Søderlund: *Aktive seniorer gør en indsats for det danske sprog.*
17.00-17.30 Rainer Verhoeven: *EU's betydning for det danske sprog.* (Se s. 6)

Fredag den 16. juni

- 11.00-11.30 Lise Bostrup: *Statsligt forkortelsesvanvid.* (Se s. 28)
11.30-12.00 Irina Bjørnø: *Det danske sprog er en bro mellem mennesker i Danmark.* (Se s. 6)
12.00-12.30 Ingelise Hallengren: *Er der nogen grund til at sørge over håndskriftens død?*
13.00-13.30 Lise Bostrup: *Cancel culture i dansk sproghistorie.* (Se s. 4)
14.00-15.00 Morten Messerschmidt: *Det danske sprog skal sikres, støttes og styrkes.* (Se s. 4)
15.00-16.00 Nanna Høyrup Andersen og Imran Rashid: *Sluk for de smås børns skærme.* (Se s. 5)

Lørdag den 17. juni

- 11.00-11.30 Lise Bostrup: *Hvorfor ikke bare skyde den gamle papegøje?* (Se s. 4)
11.30-12.00 *Os hermedefra. Forfattere fra Lolland, Falster, Sydsjælland og omkringliggende øer.*
12.00-13.00 Dan Hellum: *Dansk retskrivning – mange valg eller et enkelt?* (Se s. 4)
13.00-13.30 Karin Louise Sigurskjold: *Reducér brugen af engelsk i det danske sprog.* (Se s. 5)

Folkemødescenen J 29, lørdag den 17. juni

- 15.00-16.00 Vincent F. Hendricks og Lise Bostrup: *Er der gået kønspolitik i det danske sprog?* (Se s. 6)

14. august Generalforsamling i Den Danske Sprogkreds

21. september Overrækkelse af Svane- og Ællingeprisen (Se s. 24)

Medlemskab i Den Danske Sprogkreds koster 250 kr. om året og inkluderer fire numre af *Sprogkræsen*, et eksemplar af Sprogkredsens årlige udgivelse og gratis adgang til kredsens arrangementer. Et abonnement på *Sprogkræsen* koster 300 kr. pr. år.

Alle Sprogkredsens udgivelser kan bestilles på Sprogkredsens hjemmeside.

Den Danske Sprogkreds

Herlufsholmvej 11, 2720 Vanløse, 26 71 78 37

www.DenDanskeSprogkreds.dk / Facebook: Den Danske Sprogkreds